

تحلیل تطبیقی اثرات و پیامدهای سیاست گذاری های کالبدی برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۹۵) (روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان مورد: طرح هادی روستایی)

سهیلا ملکپور هاشجین - دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
تیمور آمار* - دانشیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
نصرالله مولائی هاشجین - استاد گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
محمد باسط قریشی: استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۰۸

چکیده

مقدمه: در سالهای اخیر و در طول برنامه های عمرانی طراحی شده با گذشت بیش از ۷ دهه برنامه ریزی در زمینه توسعه روستایی سیاستگذاری کالبدی و توجه به توسعه کالبدی روستاها با هدف بهبود وضعیت مسکن - بالا بردن کیفیت امکانات زیر ساختی، دسترسی راحت روستاییان به این امکانات، جلوگیری از مهاجرت روستاییان و ماندگاری آنان در روستا در قالب طرح هادی با هدف از بین بردن فقر مورد توجه برنامه ریزان و سیاستگذاران قرار میگیرد. چه بسا این توجه ویژه در برنامه پنجم توسعه روستایی (۹۵-۱۳۹۰) نیز با محوریت شعار پیشرفت و عدالت با اختصاص ۴ بند از ماده ۱۹۴ توسعه روستایی به توسعه کالبدی روستاها و نیز اختصاص یک بند ویژه به طرح هادی بیش از پیش هدف گذاری و تاکید ویژه شده است براین اساس **هدف پژوهش:** هدف اصلی این پژوهش تحلیل تطبیقی سیاستگذاریهای کالبدی برنامه پنجم توسعه به منظور ارائه راهبردهای آتی در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان با محوریت طرح هادی روستایی می باشد.

روش شناسی تحقیق: روش تحقیق توصیفی-تاریخی و تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری کل روستاهای کوهستانی و جلگه ای غرب گیلان (شهرستان های آستارا، تالش، رضوانشهر و ماسال) بوده و برای تحلیل داده ها از نرم افزار اکسل و GIS بهره گرفته شده است
یافته ها و بحث: یافته ها نشان میدهد که طی سال های مذکور و در طول برنامه پنجم افزایش جمعیت روستایی در نتیجه اجرای طرحها و پروژه های کالبدی ناشی از سیاستگذارها صورت گرفته و نیز برخورداری تعداد ۱۴۱ روستای جلگه ای بالای بیست خانوار (۵۵.۷۳ درصد) و تعداد ۱۱۲ روستای کوهستانی بالای بیست خانوار (۴۴.۲۷ درصد) از مجموع ۲۵۳ روستای غرب گیلان که در طی برنامه پنجم توسعه از طرح هادی مصوب بهره مند گردیده اند و هم چنین اجرای تعداد ۱۷۱ طرح اجرایی برای روستاهای برخوردار از طرح هادی مصوب (۸۳.۸۲ درصد) در بخش جلگه ای و تعداد ۳۳ روستای کوهستانی (۱۶.۱۸ درصد) از مجموع ۲۰۴ روستای غرب گیلان که از طرح هادی مصوب اجرایی بهره مند گردیده اند.
نتایج: در نهایت حدود ۷۰ درصد از کل طرح هادی مصوب و اجرایی غرب گیلان را بخش جلگه ای به خود اختصاص داده است.

واژه گان کلیدی: سیاستگذاری کالبدی، برنامه پنجم، توسعه، طرح هادی، روستاهای غرب گیلان

مقدمه

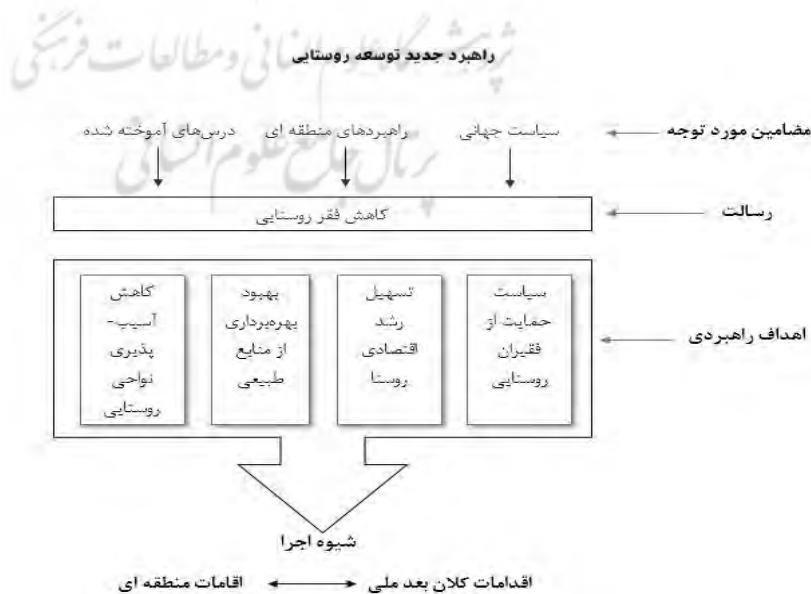
نقش برنامه ریزی کالبدی در توسعه روستایی با هدف برخوردار کردن روستاییان از امکانات اقتصادی و اجتماعی همواره به عنوان یک سیاست در تمام برنامه های عمرانی از ابتدای عمر برنامه های توسعه روستایی در قالب برنامه های توسعه کالبدی تا کنون مورد تاکید سیاستگذاران بوده تا بتوان بسیاری از چالشهایی که هنوز روستاییان با آنان روبه رو هستند از بین برد. بخشی از این چالش ها در حوزه کالبدی شامل؛ نبود برنامه توسعه کالبدی روستایی متناسب با ویژگیهای اقتصادی و اجتماعی نواحی گوناگون کوهستانی، کوهپایه ای، جلگه ای، مرزی، و ساحلی و... کیفیت پایین امکانات زیر ساختی مانند؛ راه مناسب و آب آشامیدنی سالم و دسترسی نداشتن گروهی از روستاییان به این گونه خدمات، وجود تعداد قابل توجه روستاهای بدون طرح هادی، پایین بودن کیفیت خانه های روستایی و آسیب پذیری شدید آنها در برابر سوانح و مخاطرات طبیعی، کم توجهی به وضعیت زیربنایی و کالبدی روستاهای کوچک و بسیاری از ضعف ها و مشکلاتی است که در روستاها مشاهده می شود به همین منظور برنامه های توسعه طرح ریزی شده چه در قبل از انقلاب اسلامی و چه در بعد از انقلاب اسلامی به منظور حل مشکلات روستاها طراحی و اجرا شده اند. با ارزیابی و تحلیل از برنامه های توسعه ای اخیر مشاهده میشود که در بخشی از مواد و قوانین برنامه ها به روستا و جایگاه روستا توجه شده است و چنانچه که در برنامه پنجم توسعه در ماده ۱۹۴ به ابعدی از روستاها به خصوص بخش کالبدی آن توجه ویژه و پر رنگتری نسبت به برنامه های قبلی شده است. یکی از موارد مورد تاکید در حوزه کالبدی در برنامه پنجم توسعه توجه ویژه به موضوع طرح هادی میباشد. اجرای طرح هادی روستایی با هدف هدایت و کنترل رشد و توسعه فیزیکی روستاهای واجد شرایط از سال ۱۳۶۶ با مسئولیت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و زیر نظر معاونت عمرانی روستایی (آسایش، ۱۳۷۴) و در حال اجرا می باشد (عزیزپور و همکاران، ۱۳۸۸). در بین تمامی طرح های توسعه فیزیکی، طرح های هادی روستایی ویژگی خاصی داشته و از سه جنبه دارای اهمیت است اولاً با توجه به زمان آغاز این طرح ها، تهیه و اجرای آنها بیش از ۲۰ سال سابقه دارد (کمتر طرحی در کشور وجود دارد که تهیه و اجرای آن، این مدت ادامه داشته باشد) ثانیاً از آنجا که طرح های هادی در مقیاس روستا تهیه می شود گستره مکانی آنها زیاد است و در تمام نواحی روستایی کشور می توان نمونه هایی از آنها را یافت. ثالثاً طرحهای هادی محلی ترین و موردی ترین طرحهاست که مستقیماً با روستاها و اجتماع روستایی ارتباط دارد (رضوانی، ۱۳۸۷). بنابراین این برای اجرای بهتر این طرحها داشتن یک طرح و برنامه موفق و کارآمد با حداقل معایب، پژوهش موشکافانه برنامه های اجرا شده در نواحی مختلف جغرافیایی جزء ضرورت های لاینفک هر برنامه ریزی و سیاستگذاری می باشد که نتیجه آن شناسایی پیامدها، نقاط قوت و ضعفها و کاستیهای برنامه ها و طرحریزیها میشود که موجب دریافت اطلاعات برای سیاستگذاران و برنامه ریزان برای طراحی و انجام بهینه سیاستگذاریهای آتی میشود تا شاید بخشی از مسائل روستاها در حوزه کالبدی که در واقع بستر و زیربنای سایر حوزه های توسعه را در روستا تحت تاثیر قرار میدهد و حرکت رو به جلوی توسعه را در بخشهای دیگر را در روستا تسهیل میکند، تا از این طریق کاهش پیدا کرده و شرایط را برای توسعه جنبه های دیگر روستا را فراهم نمایند

یکی از مهمترین عناصر ساختاری توسعه سکونتگاههای روستایی در جهت حمایت از فقیران روستایی و کاهش آسیب پذیری مناطق روستایی، توجه ویژه به ابعاد کالبدی فعالیت های اجتماعی اقتصادی و محیطی انسان در مناطق یاد شده است. بدین معنا عناصر کالبدی سکونتگاههای روستایی شامل مسکن، محیط امن، خدمات عمومی، خدمات زیربنایی و کاربری اراضی می شود. این عناصر حمایت مادی و بهبود کیفیت زندگی روستایی را مدنظر قرار می دهند. در این راستا فعالیت های بارز در زمینه توسعه کالبدی در قبل از انقلاب اسلامی با تهیه و اجرای ۶ برنامه، دو برنامه هفت ساله و ۴ برنامه پنج ساله و در دوره زمانی بعد از انقلاب اسلامی از سال ۱۳۵۷ در قالب طرحهای ساماندهی - سطح بندی سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی و طرح های هادی توسط سازمانهای ذیربط انجام یافت (موسی اعظمی و همکاران، ۱۳۹۴) و به صورت رسمی از سال ۱۳۶۸ در درون برنامه های توسعه ای نیز سیاستهای کالبدی همچنان با اجرای پنج برنامه توسعه ای با جدیت دنبال شد. چه بسا که اهمیت سیاست گذاری های توسعه کالبدی همچنان با هدف و محوریت تاثیرگذاری برای رفع فقر و محرومیت از جامعه روستایی از طریق بهبود شرایط زندگی به صورت ساختارهای اقتصادی و اجتماعی، کالبدی با حفظ جایگاه در درون برنامه های عمرانی در برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۵-۱۳۹۰) نیز با محوریت شعار پیشرفت و عدالت با اختصاص ۴ بند از ماده ۱۹۴ توسعه روستایی به توسعه کالبدی روستاها و یک بند مختص طرحهای هادی بیش از پیش مشاهده می شود.

آنچه که در کشور ما از آن به نام طرح هادی نام برده میشود، طرحی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود میزان و مکان گسترش آبی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل مسکونی، تولیدی، تجاری و کشاورزی و تأسیسات و تجهیزات و نیازمندیهای عمومی روستایی را حسب مورد در قالب مصوبات طرحهای ساماندهی فضا و سکونتگاههای روستایی یا طرحهای جامع ناحیههای تعیین مینماید بر اساس ماده ۳ اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مصوب ۲۷۵۵ وظیفه تهیه طرح هادی روستایی و اصلاح معابر روستاها با هماهنگی دستگاههای ذیربط و اجرای آن با مشارکت مردم از محل اعتبارات مصوب واگذاری دولت به بنیاد مسکن واگذار شده است (دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، بنیاد در راستای این مصوبه اهم فعالیت خود را بر تهیه و اجرای طرح هادی روستایی گذاشت و در طی نزدیک به ۷۵ سال فعالیت خود توانست توسعه روستاهای کشور را به میزان قابل ملاحظه ای ساماندهی نماید. در واقع ادبیات طرح هادی طی این دوره به صورت جدیتری مطرح شده است و این طرح به ابزاری برای کنترل رشد مهار گسیخته و ناهمگون بسیاری از روستاها تبدیل شده است) مولایی، قدیری، عزیزی، ۱۳۹۵) بنابراین برای حفظ توازن بین شهر و روستاها و به جهت امکانات دهی و و فراهم کردن شرایط مطلوب زیستی برای روستاییان و نگه داشت جمعیت در روستاها، در حال حاضر طرح های هادی گزینه مطلوبی برای روستا و ساکنان روستا محسوب میشود بنابر این پرداختن به تحلیل اثرات سیاستگذاریهای کالبدی برنا مه پنجم در روستاها با شرایط متفاوت جغرافیایی کمک شایانی برای برنامه های آتی و آینده توسعه سیاستگذاریهای کالبدی روستاها دارد.

ضرورت ها و الزامات جهانی تدوین راهبردها و سیاست های توسعه کالبدی

شاید یکی از مسائل اخلاقی جهان ما فقر و تداوم آن است تا آنجا که بیشتر از یک میلیارد نفر از مردم جهان در فقر زندگی می کنند. تعداد بیشتری از این فقیران با کمتر از ۱۰ دلار درآمد در روز زندگی می کنند. از دیگر ابعاد فقر می توان به محرومیت انسانی در مسائلی مانند بیسوادی، نبود بهداشت، نبود مسکن، نبود آب آشامیدنی سالم، آسیب پذیری افراد در برابر شوک های اقتصادی و مخاطرات طبیعی یاد کرد. توزیع جغرافیایی فقر روستایی عمدتاً در کشورهای آسیایی، آفریقایی و امریکای لاتین متمرکز است و در سال های اخیر میزان آن در این مناطق افزایش یافته است. در آغاز دهه ۱۹۸۰ با اجرای سیاست های تعدیل اقتصادی در عرصه اقتصاد کشورهای در حال توسعه، آسیب پذیری و گسترش نابرابری ها به ویژه در مناطق روستایی تشدید گردید. لذا به منظور کاهش آثار نامطلوب سیاست های تعدیل اقتصادی و کاهش فقر در مناطق روستایی توجه مجدد به مفهوم توسعه، راهبرد جدیدی را برای توسعه روستایی الزامی نمود. راهبرد جدید توسعه روستایی که سازمان ملل متحد آن را ارائه کرده است.

شکل ۱. راهبرد جدید توسعه روستایی

با عنایت به چالش‌های جهانی، سیاست‌های منطقه‌ای و تجربیات حاصل از هفت دهه برنامه ریزی روستایی در کشورهای در حال توسعه با رسالت کاهش فقر روستایی و اهداف راهبردی حمایت از فقیران و نهادهای محلی روستایی، تسهیل فرایند رشد اقتصادی روستاها از راه حذف موانع، دسترسی بهینه به اعتبارات، منابع طبیعی، دارایی‌های تولیدی و نیز کاهش آسیب‌پذیری فقیران مطابق شکل به اجرا گذاشته شده است.

این راهبرد بر آن است که با کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی، همگامی و همراهی آنان را با تغییرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی تسهیل کند و ضمن تامین یک زندگی مطلوب همراه با فرمت‌های اقتصادی برای روستاییان، سکونتگاه‌های روستایی را برای کار و زندگی به مکان‌های شاداب، پایدار و جذاب تبدیل کند. یکی از مهمترین عناصر ساختاری توسعه سکونتگاه‌های روستایی در جهت حمایت از فقیران روستایی و کاهش آسیب‌پذیری مناطق روستایی، توجه ویژه به ابعاد کالبدی فعالیت‌های اجتماعی اقتصادی و محیطی انسان در مناطق یاد شده است. بدین معنا عناصر کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شامل مسکن، محیط امن، خدمات عمومی، خدمات زیربنایی و کاربری اراضی می‌شود. این عناصر حمایت‌مادی و بهبود کیفیت زندگی روستایی را مدنظر قرار می‌دهند. در هفت دهه برنامه ریزی توسعه در کشور ما نیز همگام با کشورهای در حال توسعه به نظر می‌رسد که نبود یک نگرش جامع و یکپارچه به برنامه‌های توسعه کالبدی و نیز کاربرد الگوها و مدل‌های نامتجانس اثرات نامطلوبی بر جوامع روستایی گذارده است. نگاهی گذرا به وضعیت مناطق روستایی کشور ما طی چند دهه اخیر سکونتگاه‌های روستایی با چالش‌های بنیادی؛ فقر، نابرابری درآمد، مهارت‌های روستایی و تخلیه روستا، غفلت از مدیریت کالبدی و فضایی و آسیب‌پذیری بالای سکونتگاه‌های روستایی. روستاهای کشور با ساختارهای نامتعارف و سازه‌های ضعیف آسیب‌پذیری بالایی دارند. به نظر می‌رسد در نقاط روستایی عامل تعیین‌کننده احداث ساختمان‌ها عموماً صرفه‌جویی مالی و نبود و نظارت بر ساخت و سازها بوده است. سیلاب، زمین‌لرزه و دیگر بلایای طبیعی همواره گریبان‌گیر روستاییان و ساکنان کشور بوده در روستاهای ایران هنوز از خاک به صورت‌های گوناگون از جمله مصالح باربر، پرکننده، ملات و اندود استفاده می‌شود. آمار سال ۱۳۷۵ نشان می‌دهد که بیش از ۱۲۰۰۰۰ واحد از بناهای روستایی کشور با مصالحی مانند خشت، گل و چوب ساخته شده‌اند که حدود ۶ میلیون نفر در آنها زندگی می‌کنند. آمار نشان می‌دهد که ۱۷۹۷۵۱۳ واحد مسکونی موجود در روستاهای کشور ما فقط ۵۰ هزار واحد از نوع اسکلت فلزی و ۵۵ هزار واحد از نوع بتون آرمه بوده‌اند. به بیان دیگر ۹۶ درصد مسکن روستایی کشور در سال ۱۳۷۵ اسکلت فلزی و بتون آرمه نداشته‌اند (پور طاهری و همکاران: ۱۳۹۰: ۲۶).

به نظر می‌رسد به دلیل تمرکز فقر، نداشتن دسترسی مناسب به خدمات عمومی، نبود استانداردهای مناسب کالبدی و آسیب‌پذیر سکونتگاه‌های روستایی کشور در برابر حوادث طبیعی، نقش توسعه کالبدی مناطق روستایی در ایجاد بستر مناسب برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و تامین شرایط لازم برای تبدیل مناطق روستایی به محیط‌های امن برای فعالیت و سکونت امری ضروری تلقی می‌گردد. در این راستا بی‌تردید تدوین راهبردها و سیاست‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی کشور همسو با چشم‌انداز توسعه روستایی منتج از سند چشم‌انداز توسعه جمهوری اسلامی ایران می‌تواند گامی در جهت رسیدن به هدف‌های یاد شده باشد.

سیاست‌گذاری‌های کالبدی توسعه روستایی در ماده ۱۹۴ برنامه پنجم

ه - بهسازی، نوسازی، بازسازی و ایمن‌سازی ساختار کالبدی محیط و مسکن روستایی مبتنی بر الگوی معماری اسلامی ایرانی با مشارکت مردم، دولت و نهادهای عمومی.

ط - احداث، ترمیم و نگهداری و ایمن‌سازی شبکه راه‌های روستایی.

ف - تهیه طرح‌های هادی روستایی و تعیین محدوده روستاها در سراسر کشور با پیشنهاد کارشناسان فنی، زیر نظر بنیاد مسکن و تأیید بخش‌داری هر بخش و با اطلاع دهیاران و رؤسای شورای اسلامی روستاها و تصویب آن در کمیته‌ای متشکل از رئیس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان به عنوان رئیس، فرماندار شهرستان، بخشدار بخش، نماینده سازمان مسکن و شهرسازی استان، رئیس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی شهرستان، نماینده سازمان جهاد کشاورزی استان، نماینده معاون امور عمرانی استانداری و رئیس شورای اسلامی روستا به عنوان ناظر.

کاربری اراضی بخشی از عمران کالبدی هست که در قالب طرح‌های هادی روستایی در روستاها طراحی و اجرا می‌شود. (قانون برنامه پنجم توسعه، ۱۳۹۰-۱۳۹۶).

پیشینه تهیه طرح و اجرای هادی روستایی در ایران:

اندیشه تهیه طرحهای کالبدی و احساس نیاز به این مطالعات، بر اثر روبرویی با رشد جمعیت، نیاز به نوسازی بافتهای قدیم روستایی، ایجاد بافتهای جدید برنامه ریزی شده برای پاسخگویی به نسل جدید، فقدان مطالعات کارشناسی شده در سطح کلان، فقدان نقشه های کاربری و مقررات احداث بنا برای زمین های روستایی و پدید آمده است.

طرح هادی عبارت است از فراهم کردن بستر تجدید بستر حیات و هدایت روستا با لحاظ ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی (۰ اسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ۱۳۶۱: ۱۳۶) طرح هادی پس از پیروزی انقلاب اسلامی به پیشنهاد وزیر مسکن و شهر سازی وقت، در تاریخ دیماه ۱۳۶۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

لذا تهیه طرح هادی از سال ۱۳۶۲ در روستاهای استان همدان آغاز شده واز زمان شروع گسترده این فعالیت در سال ۶۷ تاکنون برای روستاهای قابل توجهی طرح هادی تهیه شده است

در برنامه های پنجساله اول و دوم توسعه کشور، طرح های هادی و بهسازی کشور گسترش یافت. در برنامه سوم در راستای اصلاح تشکیلات عمران روستایی کشور تهیه و اجرای طرح های بهسازی از جهاد سازندگی منفک و به طور کامل به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واگذار گردید. (مولایی، ۳۴: ۱۳۹۲)

مهدی پورطاهری، عبدالرضا افتخاری و سیدعلی بدری (۱۳۸۸)، در مقاله شان با عنوان راهبردها و سیاست های توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی در ایران، اذعان داشته اند: یکی از مهمترین عناصر ساختاری توسعه سکونتگاههای روستایی در جهت حمایت از فقرای روستایی و کاهش آسیب پذیری مناطق روستایی توجه ویژه به ابعاد کالبدی فعالیتهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی انسان در نواحی روستایی است. و در این راستا نیاز به برنامه ریزی توسعه کالبدی به عنوان ابزاری برای توسعه روستایی از الزامات توسعه تلقی می گردد بدین معنا در توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی، عناصری چون مسکن، خطوط ارتباطی، خدمات عمومی، خدمات زیر بنایی و کاربری اراضی، در جهت تعادل بخشی به نیازهای جامعه مورد توجه قرار گرفته و تلاش می شود از طریق برنامه ریزی کالبدی، فرایندهای اجتماعی و اقتصادی هدایت شوند. متناسب با تعریف توسعه کالبدی از دیدگاه توسعه پایدار پنج هدف برنامه ای شامل: سازگاری بین فضا و سکونتگاههای روستایی، هدایت و پویای اجتماعی و اقتصادی با بهره مندی مفید تر از فضا، بستر سازی جهت حفاظت و نگهداری نواحی روستایی شامل منابع طبیعی، حفظ اراضی زراعی، باغات و چشم اندازها و میراث طبیعی، بافت های بارز و میراث فرهنگی و گردشگری روستایی، ساماندهی قابلیت دسترسی به خدمات، حمل و نقل و ارتباطات روستایی، بهسازی و ارتقاء کیفیت مسکن و بهبود زندگی و در نهایت زمینه سازی افزایش ضریب مقابله با خطرات و بلایای طبیعی از طریق اجرای طرحهای کالبدی جهت تدوین راهبردها و سیاستهای توسعه کالبدی در فرایند تحقیق در نظر گرفته شده است.

نورالدین عظیمی، نصرالله مولایی و علیرضا علیزاده (۱۳۹۰) در مقاله بررسی عوامل جغرافیایی موفقیت اجرای طرح هادی روستایی در شرق استان گیلان به این نتیجه رسیده شده است که موفقیت استقرار - فاصله روستا از مراکز شهری و اندازه جمعیت روستا با میزان موفقیت اجرای طرح های هادی روستایی دارای رابطه قوی می باشد. روستاهای واقع در نواحی کوهستانی واقع در نواحی جلگه ای نزدیکتر به شهرها و با جمعیت بیشتر، از موفقیت بیشتری برخوردار بوده اند.

مرضیه نصیری و آرزو عابدینی (۱۳۹۰) در مقاله بررسی جایگاه توسعه روستایی در برنامه پنجم توسعه به این نتیجه گیری ها در زمینه جایگاه توسعه روستایی در برنامه پنجم می رسد: توجهات به کلی بودن برنامه بدون توجه به جزئیات روستاهای کشور، عدم تعیین متولی جهت انجام برخی عملیات عمرانی و بهسازی، فقدان توجه به آمار صحیح و برنامه ریزی بدون توجه به شرایط موجود جهت رسیدن به وضع مطلوب، کپی برداری از طرح های غربی.

رستم صابری فر (۱۳۹۰)، در مقاله بررسی متغیرهای تاثیرگذار بر موفقیت طرح های هادی روستایی در استان خراسان جنوبی، بیان می کند که تحلیل داده های جمع آوری شده نشان می دهد که متغیرهای مشارکت مردم در مطالعه و اجرا، گروه مطالعاتی و اجرایی توانمند، ویژگی های فنی و علمی طرح، رعایت مسائل زیست محیطی، توجه به خطرهای محیطی، مسائل مالی و ویژگی های مدیریتی در موفقیت و در نتیجه، رضایتمندی، بیشترین تاثیرات را به همراه داشته اند.

نورالدین عظیمی و نصرالله مولایی هاشمینی و اردشیر عاشقی (۱۳۹۱)، بررسی اثرات کالبدی طرحهای هادی روستایی از دیدگاه روستاییان در شهرستان میان دواب در مقاله شان به این نتیجه رسیده اند: اجرای طرح هادی روستایی از حیث خدمات عمومی در

روستاهای مورد مطالعه موثر بوده است. اجرای طرح هادی روستایی ضمن رونق بخشیدن به ساخت و سازهای جدید سبب ارتقاء شیوه ساختمان سازی، افزایش پایداری و بهبود سیمای ظاهری بناها شده است. اجرای طرح هادی روستایی سبب افزایش امیدواری و علاقمندی روستاییان به ادامه زندگی در روستاها شده و در نتیجه در کاهش تدریجی مهاجرت های روستا به شهر تاثیر داشته است. علاوه بر ویژگی های مثبت کالبدی و ارتقاء خدمات عمومی در روستاها اجرای طرح های هادی روستایی از نظر اقتصادی و ایجاد اشتغال در روستاها موفقیت لازمه را کسب نکرده است که برای رفع مشکل اقتصادی راهکاری بدین شرح ارائه شده که تدوین برنامه اقتصادی مشخص و براساس شرایط محلی، تشویق سرمایه گذاری بخش خصوصی در روستاها از طریق ارائه تسهیلات مالی و فنی لازم توسط دولت در روستاها می باشد تا ضمن تنوع بخشیدن به فعالیتهای اقتصادی به روستاها و ایجاد اشتغال جدید از خروج سرمایه های محلی به شهرها جلوگیری به عمل آید.

عیسی پورمضان و مریم علی نقی پور (۱۳۹۳)، در مقاله ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی بر توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی، اذعان می دارند بیشترین اثرگذاری طرح هادی بر نظارت بر نحوه ساخت و ساز و بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستایی و سپس بر تسهیل عبور و مرور در معابر روستایی بوده و در سایر متغیرها بهداشت محیط و کاربری اراضی توفیق چندانی حاصل نشده است و تنها در عملکرد مطلوب جمع آوری زباله و نحوه توزیع و مکان یابی مناسب خدمات دیده می شود به طور کل می توان گفت طرح هادی بر توسعه کالبدی روستا موثر بوده ولی میزان این تاثیر در ابعاد و مکانهای مختلف متفاوت بوده و این نشانگر ضعف این طرحها در مرحله تهیه و اجرا می باشد. که البته تخصیص اعتبارات کافی و جلب رضایت و مشارکت روستاییان، گسترش فرهنگ روستا، و روستاشینی و حفظ کاربری اراضی، بخصوص اراضی کشاورزی، رعایت اصول ساخت مسکن، رعایت ضوابط و حرایم مربوط به راه های موجود روستا، حفظ محیط زیست روستا، جهت افزایش میزان تاثیرگذاری پیشنهاد می گردد.

نصراله مولایی هشجین، مجتبی قدیری معصوم و عبدالله عزیزی دمیرچلو (۱۳۹۵)، در مقاله با عنوان تحلیل اثرات کالبدی اجرای طرحهای هادی روستایی از دیدگاه روستائیان شمال استان اردبیل اذعان می دارند اجرای طرح هادی روستایی به لحاظ دفع بهداشتی فاضلابهای خانگی در روستاها، بهبود وضعیت معابر فرعی، هدایت آب های جاری در روستاها و عدم آلودگی جاده ها، در محدوده مورد مطالعه موفقیت چندانی نداشته است. در مقابل وضعیت معابر اصلی، دسترسی به مراکز خدماتی، دسترسی به خدماتی پس از اجرای طرح، جذب امکانات و خدمات رفاهی و زیربنایی موفقیت قابل قبولی داشته است و بین اجرای طرح هادی و کاهش مشکلات روستائیان رابطه معناداری وجود دارد، ساکنان روستا معتقدند اجرای طرح هادی باعث کاهش مشکلات روستاها شده است و عدم آگاهی و شناخت مردم از طرح هادی و اهداف آن دلیل اصلی مشارکت اندک مردم در اجرای طرح بیان شده است. ساکنان روستاها ادامه اجرای طرح هادی را با شیوه فعلی مطلوب نمی دانند و خواستار بازنگری در نحوه اجرای آن می باشند و نیز هرچه محیط به لحاظ کالبدی و محیط زیست مناسب باشد فضای بهتری برای ساخت و سازهای روستایی شکل می گیرد که این مورد نیز از اثرات مثبت اجرای طرح کالبدی در روستاها را بیان میدارد.

موسی اعظمی و همکاران (۱۳۹۵) - با عنوان ارزیابی میزان تحقق پذیری کاربری اراضی در اجرای طرحهای هادی روستایی مطالعه موردی شهرستان زنجان بیان می کنند که میزان انطباق سرانه کاربریها بعد از اجرای طرح هادی روستایی با سرانه استاندارد تعیین شده در همه کاربری ها یکسان محقق نشده است و در ارزیابی از میزان رضایت از کاربریها بیشترین میزان رضایت از شاخص "کاربری مسکونی" با ۸۷/۷ " کاربری فرهنگی و مذهبی با ۸۳/۷۶ و " کاربری باغ و مزرعه با ۸۱/۷۳ می باشد. و کمترین میزان رضایت به ترتیب از شاخص های " فضای سبز و ورزشی " ۲۰/۹۹ و کاربری بهداشتی درمانی با ۲۴/۷۸ و کاربری آموزشی با ۴۹/۳۹ است و به طور نسبی ساکنان روستا از کاربری های ارائه شده بعد از اجرای طرح هادی رضایت دارند.

اکرم رزلانسری (۱۳۹۵) در مقاله خود تحت عنوان تحلیل اثرات کالبدی و اقتصادی طرحهای هادی روستایی مورد: روستاهای شهرستان کرمانشاه به این یافته ها میرسد که اجرای طرح هادی تاثیری نسبتاً مطلوب بر تحول کالبدی و به تبع آن اقتصادی روستاهای مورد بررسی داشته است. با این وجود در مواردی چون افزایش سرمایه گذاری و ایجاد اشتغال تحول چشمگیری مشاهده نشده است. تحلیل عوامل مؤثر بر اجرای طرح هادی نیز حاکی از این بوده است که روستاهای با- موقعیت پایکوهی، جمعیت بیشتر و فاصله ۱۰-۲۰ کیلومتر از شهر کرمانشاه تحولات کالبدی و اقتصادی بیشتری داشته است. از این رو به منظور جبران مشکلات موجود در پیامدهای کالبدی و اقتصادی ضروری است قبل از اجرای طرح هادی، سازمانها و نهادهای درگیر در توسعه روستایی طی تمهیدات قانونی ملزم به هماهنگی و ایفای نقش مؤثر در فرآیند اجرای طرح گردند.

عبدالله عزیزی دمیرچلو (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان تحلیل اثرات کالبدی اجرای طرحهای هادی روستایی از دیدگاه روستائیان شمال استان اردبیل بیان میکند عوامل کالبدی بر اجرای طرح هادی روستایی تأثیرگذار بوده و اجرای طرح هادی روستایی تمام مؤلفه های کالبدی را پیش بینی می کند و بین آن ها رابطه معنیداری وجود دارد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی می باشد و از نظر ماهیت و روش شناسی توصیفی، تاریخی و تحلیلی است. ن در این بررسی با توجه به روش کار و با تاکید بر موضوع ابتدا به بررسی سیاست های کالبدی انجام یافته از روش اسنادی-تاریخی بهره گرفته و سپس جهت تجزیه و تحلیل و مقایسه تطبیقی و چگونگی روند انجام کار سیاست های اتخاذ شده در برنامه پنجم در دو ناحیه جلگه ای و کوهستانی از روش تحلیلی استفاده شده است.

در پژوهش حاضر، اطلاعات مورد نیاز از طریق روش اسنادی و کتابخانه ای و روش میدانی کسب شده است.

در روش کتابخانه ای با مراجعه به مراکز علمی و تحقیقاتی و اسناد کتابخانه ای و سایت های علمی معتبر در روش میدانی با توجه به موضوع تحقیق با استفاده از فرم تخصصی از کارشناسان اداره کل بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان گیلان و شعب چهارگانه آن در غرب گیلان داده ها و اطلاعات مورد نیاز گردآوری شده است.

با استفاده از Excel بویژه برای داده ها و اطلاعات میدانی و نیز نرم افزار Arc GIS 10.3 برای تحلیل فضایی سیاستگذاری ها در محدوده مورد مطالعه و خروجی در قالب نقشه های مختلف برای مقایسه بخش های جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان استفاده و در نهایت به نتیجه گیری پرداخته شده است.

جامعه آماری، روستاهای بخش جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان و مشمول اجرای برنامه پنجم توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی کشور ۹۵-۱۳۹۰ (ه ش) در شهرستان های آستارا، تالش، رضوانشهر و ماسال بوده است.

جدول ۱- توزیع تعداد و درصد روستاهای دارای سکنه بیست خانوار و بالاتر سال ۱۳۹۵

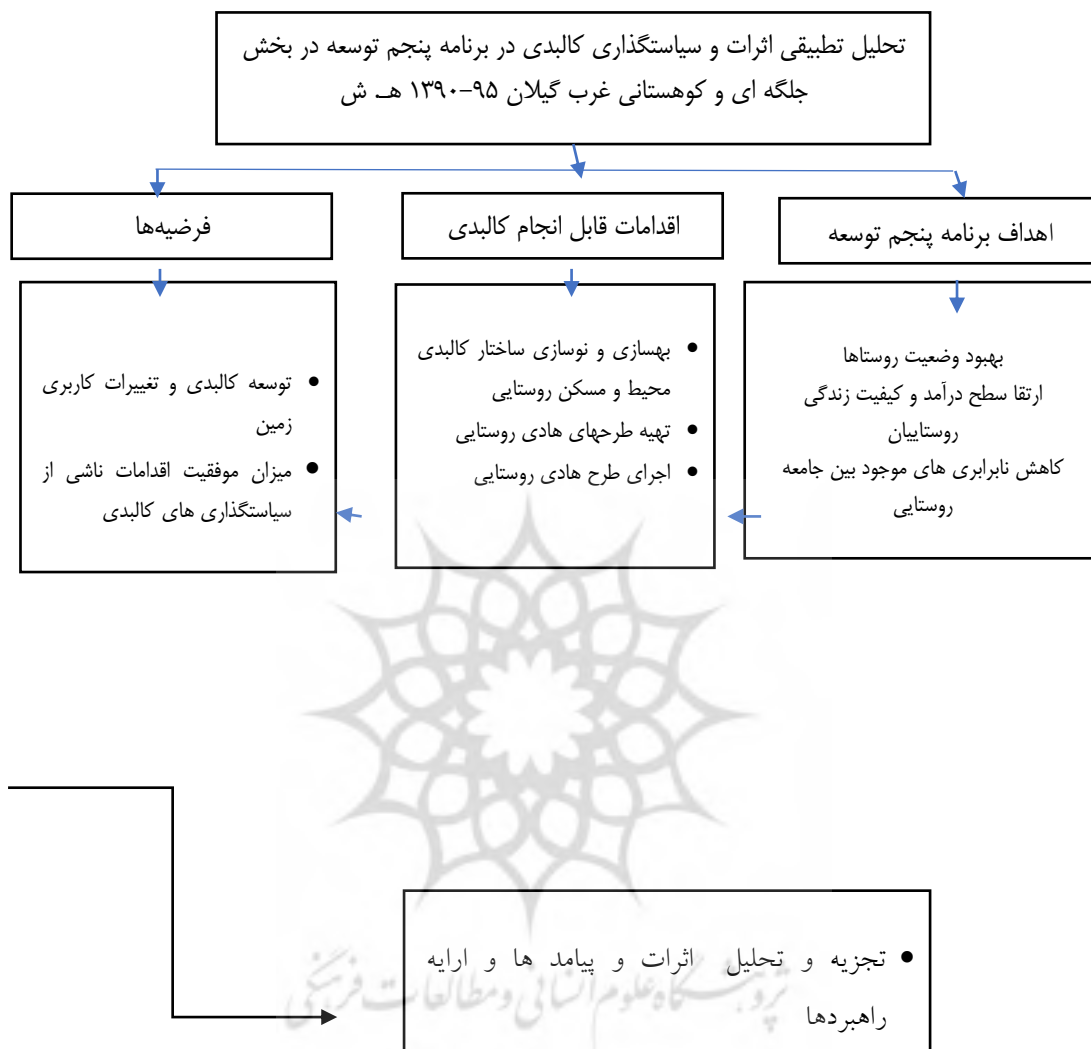
شهرستان	تعداد روستاهای دارای سکنه	تعداد روستاهای دارای سکنه بیست خانوار و بالاتر	
		تعداد	درصد
آستارا	۵۹	۴۰	۷/۷۲
تالش	۲۸۹	۲۱۹	۴۲/۲۷
رضوانشهر	۱۰۲	۸۱	۱۵/۶۳
ماسال	۹۴	۷۸	۱۵/۰۵
مجموع	۵۴۱	۵۱۸	۱۰۰

منبع: آمارنامه سال ۱۳۹۵

در تحقیق حاضر سیاستگذاری های کالبدی برنامه پنجم توسعه (۹۵-۱۳۹۰ ه ش) به عنوان متغیرهای مستقل به و اثرات سیاستگذاری های کالبدی برنامه پنجم توسعه و ارائه راهبردها در روستاهای جلگه ای کوهستانی در روستاهای غرب گیلان متغیرهای وابسته تحقیق حاضر به شمار می روند.

براساس متغیرهای وابسته و مستقل و جهت تحلیل تطبیقی اثرات سیاستگذاری های کالبدی برنامه پنجم توسعه در قالب تهیه و اجرای طرح های هادی روستایی برحسب روستاهای جلگه ای و روستاهای کوهستانی در شهرستان های آستارا، تالش، رضوانشهر و ماسال از طریق تکمیل فرم اختصاصی از دستگاه متولی موارد مذکور به عنوان شاخص های تحقیق حاضر به شمار می روند. که مدل مفهومی و فرایندی تحقیق به شرح زیر است:

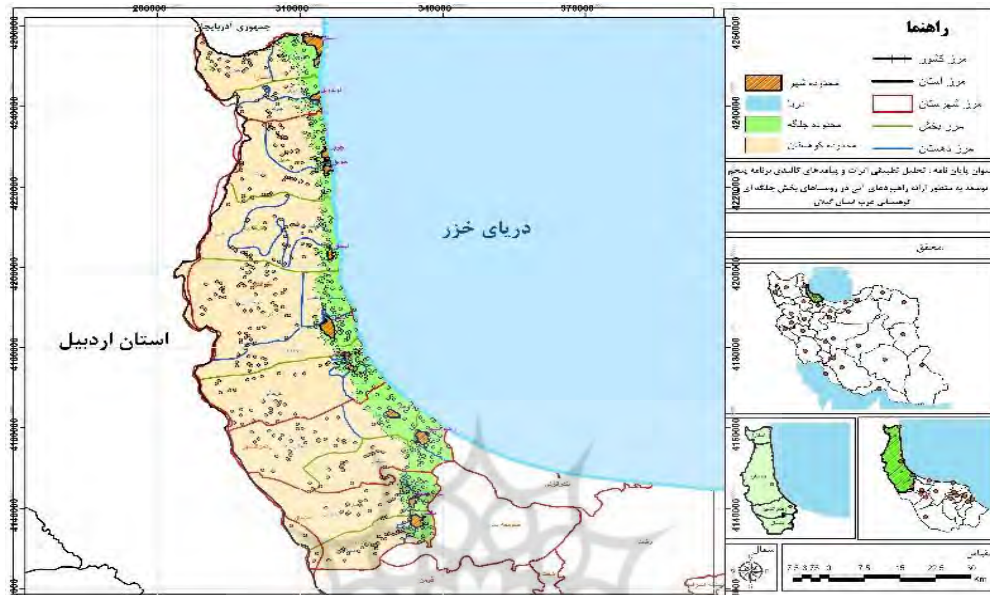
۲- مدل مفهومی تحقیق

قلمرو جغرافیایی پژوهش

تحقیق حاضر در محدوده روستاهای غرب گیلان مشتمل بر چهار شهرستان آستارا، تالش، رضوانشهر و ماسال در فاصله سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۷ بوده است. البته تمرکز زمانی مطالعه تحقیق حاضر با توجه به موضوع تحقیق در فاصله سالهای ۹۵-۱۳۹۰ و منطبق با دوره زمانی برنامه پنجم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور و استان گیلان است. ناحیه مطالعه شده در جنوب غربی دریای خزر بین ۴۸ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۱۴ دقیقه طول جغرافیایی شرقی و ۳۷ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۲۷ دقیقه عرض جغرافیایی شمالی واقع شده و ۳۸۳۹/۶ کیلومترمربع وسعت دارد که این ناحیه ۲۶/۱ درصد از وسعت استان گیلان را در برمیگیرد. این ناحیه از شمال به جمهوری آذربایجان، از غرب استان اردبیل (شهرستان های نمین، اردبیل، کوثر و خلخال) از جنوب به شهرستانهای فومن، صومعه سرا و بندرانزلی و از شرق به دریای خزر محدود است. همسایگی با جمهوری آذربایجان و ارتباط با استان اردبیل و شمالغرب کشور از طریق این ناحیه، دسترسی به دریا و برخورداری از مواهب دریا، ساحل، جلگه، کوهپایه و کوهستان موقعیت ویژه ای به این ناحیه بخشیده است که در برنامه ریزی ها می باید به ظرفیت های آن توجه شود. (مولایی

هشجین، ۱۳۸۶: ۳). از نظر توپوگرافی ناحیه مورد مطالعه از دو قسمت متفاوت تشکیل شده است قسمت شرق آن ساحلی و جلگه ای و قسمت غرب آن کوهپایه ای و کوهستانی است. این محدوده از مراکز قدیمی سکونت جمعیت در ساحل دریا و کوهستان های مشرف به آن بوده است. در دوره ساسانیان اهالی جلگه ها و سواحل را گیل و مردم ساکن در کوهستان را دیلم ذکر کرده اند و نام این ناحیه به صورت جیلان آمده است (وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۵: ۲۱۳).

شکل شماره ۳- موقعیت محدوده مورد مطالعه در تقسیمات کشوری

جدول شماره ۲- توزیع تعداد و درصد روستاها بر حسب دارای سکنه و موقعیت طبیعی در غرب گیلان در سال ۱۳۹۵

شهرستان	کل روستاها		دارای سکنه		موقعیت طبیعی روستاها	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	جلگه ای	کوهستانی
آستارا	۸۱	۲۷۹	۵۷	۷۰.۳۷	۳۵	۴۳.۲۱
تالش	۳۶۸	۱۲۶۷	۲۶۷	۷۲.۵۵	۱۶۸	۴۵.۶۵
رضوانشهر	۱۱۸	۴۰۰۶	۱۰۲	۸۶.۴۴	۵۸	۴۹.۱۵
ماسال	۱۰۸	۳۰۷۲	۸۶	۷۹.۶۳	۵۱	۴۷.۲۲
غرب گیلان	۶۷۵	۲۳۰۲۴	۵۱۳	۷۵.۸۵	۳۱۲	۴۶.۲۲
استان گیلان	۲۹۰۵	۱۰۰	۲۵۶۷	۸۸.۳۶	۱۴۸۸	۵۱.۲۲

فرهنگ آبادی های استان گیلان، ۱۳۹۶، مرکز آمار ایران و استخراج از نرم افزار GIS (۱۳۹۷)

جدول شماره ۳- توزیع تعداد و درصد خانوار و جمعیت روستایی بر حسب موقعیت طبیعی در غرب گیلان

محدوده	موقعیت طبیعی	تعداد روستا	خانوار		جمعیت	
			تعداد	درصد	تعداد	درصد
غرب گیلان	جلگه ای	۳۱۲	۵۶۸۵۲	۸۲.۹۳	۱۸۴۱۹۰	۸۳.۰۲
	کوهستانی	۳۶۳	۱۱۷۰۳	۱۷.۰۷	۳۷۶۶۳	۱۶.۹۸
	جمع	۶۷۵	۶۸۵۵۵	۱۰۰	۲۲۱۸۵۳	۱۰۰

فرهنگ آبادی های استان گیلان، ۱۳۹۶، مرکز آمار ایران و استخراج از نرم افزار GIS (۱۳۹۷)

از کل تعداد جمعیت ساکن در روستاهای غرب گیلان تعداد ۱۸۴۱۹۰ نفر برابر ۸۳/۰۲ درصد در روستاهای جلگه ای و ۳۷۶۶۳ هزار نفر با ۱۶/۹۸ درصد در روستاهای کوهستانی ساکن بوده اند.

یافته‌ها و بحث

وضعیت کالبدی روستاهای غرب گیلان

با توجه به سیاستگذاری های کالبدی توسعه روستایی در برنامه پنجم توسعه در قالب بندهای ه ط و ف وضعیت کالبدی روستاهای غرب گیلان در مقیاس ناحیه ای، شهرستانی و دهستانی در زمینه طرح هادی و با در نظر گرفتن موقعیت طبیعی جلگه ای و کوهستانی در سطور زیر توصیف و تحلیل گردیده است:

تهیه و تصویب طرح هادی روستایی در غرب گیلان

طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰ (برنامه پنجم توسعه) در کل ناحیه غرب گیلان تعداد ۲۵۳ روستای بالای بیست خانوار از طرح هادی برخوردار شده اند به جز در سال ۱۳۹۳ در تمامی سال های برنامه تعداد و درصد روستاهای برخوردار از طرح هادی در بخش جلگه ای بیشتر از بخش کوهستانی بوده است و در مجموع حدود ۵۶ درصد روستاهای برخوردار از طرح هادی در بخش جلگه ای و ۴۴ درصد بقیه در بخش کوهستانی بوده است و در سال های ۱۳۹۲، ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ برای روستاهای کوهستانی طرح هادی روستایی تهیه نگردیده است.

جدول ۳- توزیع تعداد و درصد روستاهای برخوردار از طرح هادی مصوب در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

موقعیت طبیعی	جمع		۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲		۱۳۹۳		۱۳۹۴		۱۳۹۵	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه ای	۱۴۱	۵۵.۷	۴۴	۳۱.۲	۴۷	۳۳.۳	۰	۰	۳۸	۲۷.۰	۶	۴.۲۶	۶	۴.۲۶
کوهستانی	۱۱۲	۴۴.۳	۱۸	۱۶.۱	۲۴	۲۱.۴	۰	۰	۷۰	۶۲.۵۰	۰	۰.۰۰	۰	۰.۰۰
جمع	۲۵۳	۱۰۰.۰	۶۲	۲۴.۵	۷۱	۲۸.۱	۰	۰	۱۰۸	۴۲.۶۹	۶	۲.۲۷	۶	۲.۲۷

در زمینه اجرای طرح های هادی در ناحیه غرب گیلان نیز از مجموع روستاها، برای تعداد ۲۰۴ روستا، طرح هادی اجرا شده است، روستاهای جلگه ای با ۱۷۱ مورد (۸۳/۸۲ درصد) و روستاهای کوهستانی با ۳۳ مورد (۱۶/۱۸ درصد) بیشترین و کمترین تعداد طرح هادی را داشته که از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ آمار اجرای طرح هادی روند افزایشی داشته است و بیشترین تعداد اجرای طرح های هادی مربوط به سال ۱۳۹۵ و کمترین تعداد اجرای طرح ها در سال ۱۳۹۱ بوده است. برخلاف تهیه و تصویب طرح های هادی روستایی که در مجموع تعداد و درصد آنها در روستاهای جلگه ای و کوهستانی اختلاف کمتری داشته اند بیشترین تعداد و درصد اجرای طرح های هادی روستایی در بخش جلگه ای بوده است.

جدول ۴- توزیع تعداد و درصد روستاهای برخوردار از طرح هادی مصوب اجرایی در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

موقعیت طبیعی	جمع		۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲		۱۳۹۳		۱۳۹۴		۱۳۹۵	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جلگه ای	۱۷۱	۸۳.۸۲	۲۶	۱۵.۲۰	۷	۴.۰۹	۲۷	۱۵.۷۹	۲۵	۱۴.۶۲	۲۵	۱۴.۶۲	۶۱	۳۵.۶۷
کوهستانی	۳۳	۱۶.۱۸	۶	۱۸.۱۸	۲	۶.۰۶	۶	۱۸.۱۸	۵	۱۵.۱۵	۶	۱۸.۱۸	۸	۲۴.۲۴
جمع	۲۰۴	۱۰۰.۰	۳۲	۱۵.۶۹	۹	۴.۴۱	۳۳	۱۶.۱۸	۳۰	۱۴.۷۱	۳۱	۱۵.۲۰	۶۹	۳۳.۸۲

منبع: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی گیلان، ۱۳۹۸

-تهیه و تصویب طرح هادی روستایی در بخش های جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان

در بین شهرستانها بالاترین تعداد و درصد طرح هادی مصوب به شهرستان تالش با ۱۲۸ طرح و ۵۰/۶ درصد و کمترین طرحهای هادی مصوب در شهرستان آستارا با ۲۸ طرح و ۳۲/۱ درصد مربوط می شود به استثنای شهرستان تالش که سهم طرحهای هادی مصوب در روستاهای کوهستانی بیشتر می باشد در سه شهرستان دیگر سهم روستاهای جلگه ای بیشتر می باشد.

با توجه به تعداد و درصد روستاهای شهرستان تالش اندکی بیش از ۵۰ درصد طرحهای هادی مصوب روستایی مربوط به این شهرستان بوده و شهرستانهای رضوانشهر، ماسال و آستارا به ترتیب در رتبه های بعدی قرار داشته اند. در این بین بیش از ۵۰ درصد روستاهای برخوردار از طرح هادی روستایی مصوب در تمامی شهرستانها در بخش جلگه ای با بیشترین درصد در شهرستان آستارا بوده و روستاهای کوهستانی شهرستانهای ناحیه به غیر از شهرستان تالش که تقریباً بخش جلگه ای و کوهستانی آن نزدیک به هم هستند در بقیه شهرستانها کمتر از بخش جلگه ای بوده اند.

روند افزایش طرح هادی مصوب از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۳ بیشتر بوده و بیشترین طرح هادی مصوب در سال ۱۳۹۳ انجام شده و از سال ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۵ روند طرح هادی مصوب کاهش داشته طوری که دو شهرستان آستارا و ماسال در سال ۹۵ از طرح هادی مصوب بی بهره بوده است.

جدول ۵-- توزیع تعداد و درصد روستاهای دارای طرح هادی مصوب بر حسب شهرستان در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

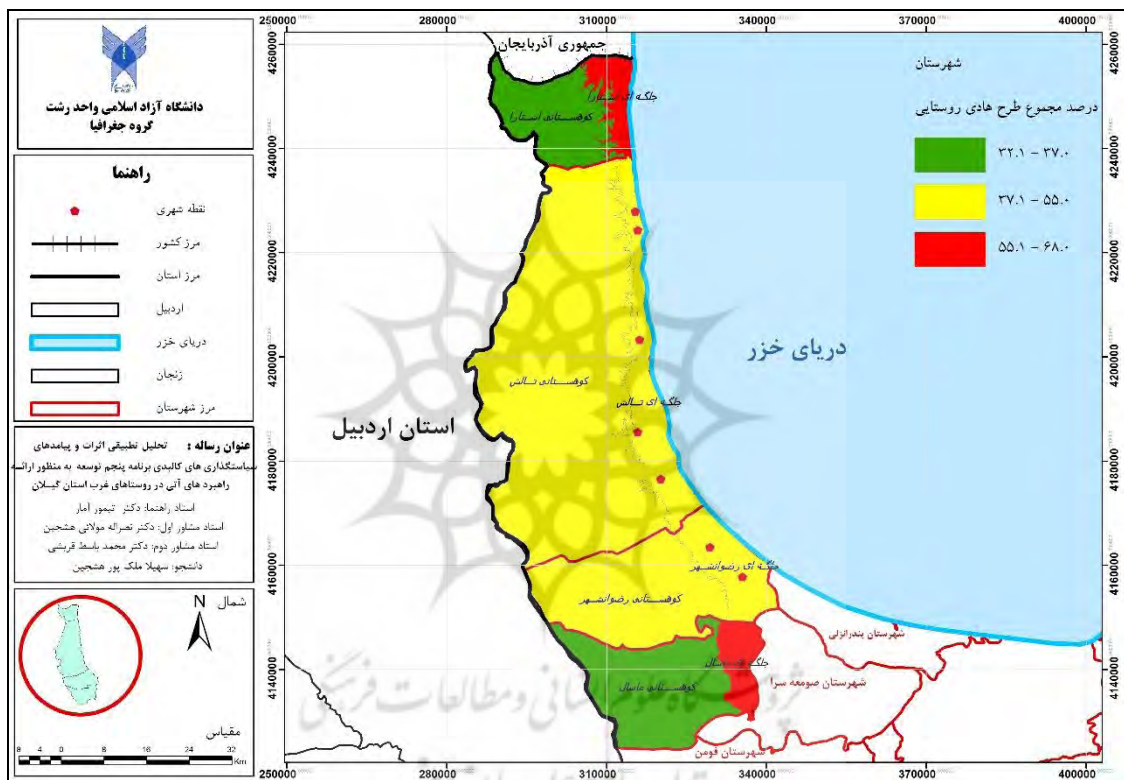
شهرستان	موقعیت طبیعی	جمع		۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲		۱۳۹۳		۱۳۹۴		۱۳۹۵	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
آستارا	جلگه ای	۱۹	۶۷.۹	۸	۴۲.۱	۳	۱۵.۸	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۰	۰.۰
	کوهستانی	۹	۳۲.۱	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۹	۱۰۰.۰	۰	۰.۰	۰	۰.۰
	جمع	۲۸	۱۱۱.۱	۸	۲۸.۶	۳	۱۰.۷	۰	۰.۰	۹	۶۰.۷۱	۰	۰.۰	۰	۰.۰
تالش	جلگه ای	۶۵	۵۰.۸	۴	۶.۲	۴۰	۶۱.۵	۰	۰.۰	۱۴	۲۱.۵	۳	۴.۶۲	۴	۶.۱۵
	کوهستانی	۶۳	۴۹.۲	۵	۷.۹	۱۷	۲۷.۰	۰	۰.۰	۴۱	۶۵.۰۸	۰	۰.۰	۰	۰.۰
	جمع	۱۲۸	۵۰.۶	۹	۷.۰	۵۷	۴۴.۵	۰	۰.۰	۵۵	۴۲.۹۷	۳	۲.۳۴	۴	۳.۱۳
رضوانشهر	جلگه ای	۲۹	۵۵.۸	۱۹	۶۵.۵	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۶	۲۰.۷	۲	۶.۹۰	۲	۶.۹۰
	کوهستانی	۲۳	۴۴.۲	۴	۱۷.۴	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۱۹	۸۲.۶۱	۰	۰.۰	۰	۰.۰
	جمع	۵۲	۲۰.۶	۲۳	۴۴.۲	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۲۵	۴۸.۰۸	۲	۳.۸۵	۲	۳.۸۵
ماسال	جلگه ای	۲۸	۶۲.۲	۱۳	۴۶.۴	۴	۱۴.۳	۰	۰.۰	۱۰	۳۵.۷	۱	۳.۵۷	۰	۰.۰
	کوهستانی	۱۷	۳۷.۸	۹	۵۲.۹	۷	۴۱.۳	۰	۰.۰	۱	۵.۸۸	۰	۰.۰	۰	۰.۰
	جمع	۴۵	۱۷.۸	۲۲	۴۸.۹	۱۱	۳۴.۴	۰	۰.۰	۱۱	۲۴.۴۴	۱	۲.۲۲	۰	۰.۰
غرب گیلان	جلگه ای	۱۴۱	۵۵.۷	۴۴	۳۱.۲	۴۷	۳۳.۳	۰	۰.۰	۳۸	۲۷.۰	۶	۴.۲۶	۶	۴.۲۶
	کوهستانی	۱۱۲	۴۴.۳	۱۸	۱۶.۱	۲۴	۲۱.۴	۰	۰.۰	۷۰	۶۲.۵۰	۰	۰.۰	۰	۰.۰
	جمع	۲۵۳	۱۰۰.۰	۶۲	۲۴.۵	۷۱	۲۸.۱	۰	۰.۰	۱۰۸	۴۲.۶۹	۶	۲.۳۷	۶	۲.۳۷

در بین بخش های شهرستانهای غرب گیلان بالاترین آمار طرح مصوب در بخش مرکزی تالش و کمترین طرح مصوب در بخش لوندویل آستارا که به ترتیب با ۴۹ و ۷ طرح مصوب را به خود اختصاص داده اند.

در بین بخشهای چهار شهرستان به استثنای بخش مرکزی تالش و بخش مرکزی ماسال که آمار طرحهای مصوب در روستاهای کوهستانی نسبت به روستاهای جلگه ای بالا می باشد (در بخش مرکزی تالش ۳۳ طرح در کوهستان با ۶۷/۳ درصد و ۱۶ طرح در جلگه ها با ۳۲/۷ و در بخش مرکزی ماسال با ۱۳ طرح با ۵۹/۱ درصد در روستاهای کوهستانی و ۹ طرح با ۴۰/۹ درصد در روستاهای جلگه ای ماسال) در بقیه بخش ها تعداد طرحهای مصوب در روستاهای جلگه ای بیشتر از روستاهای کوهستانی است. بیشترین طرحهای مصوب در سالهای ۱۳۹۱، ۱۳۹۰، ۱۳۹۳ و از سال ۱۳۹۳ به بعد روند طرحهای مصوب روند کاهشی داشته است. بطوریکه شهرستانهای آستارا و ماسال در سال ۱۳۹۵ طرح مصوب نداشته اند.

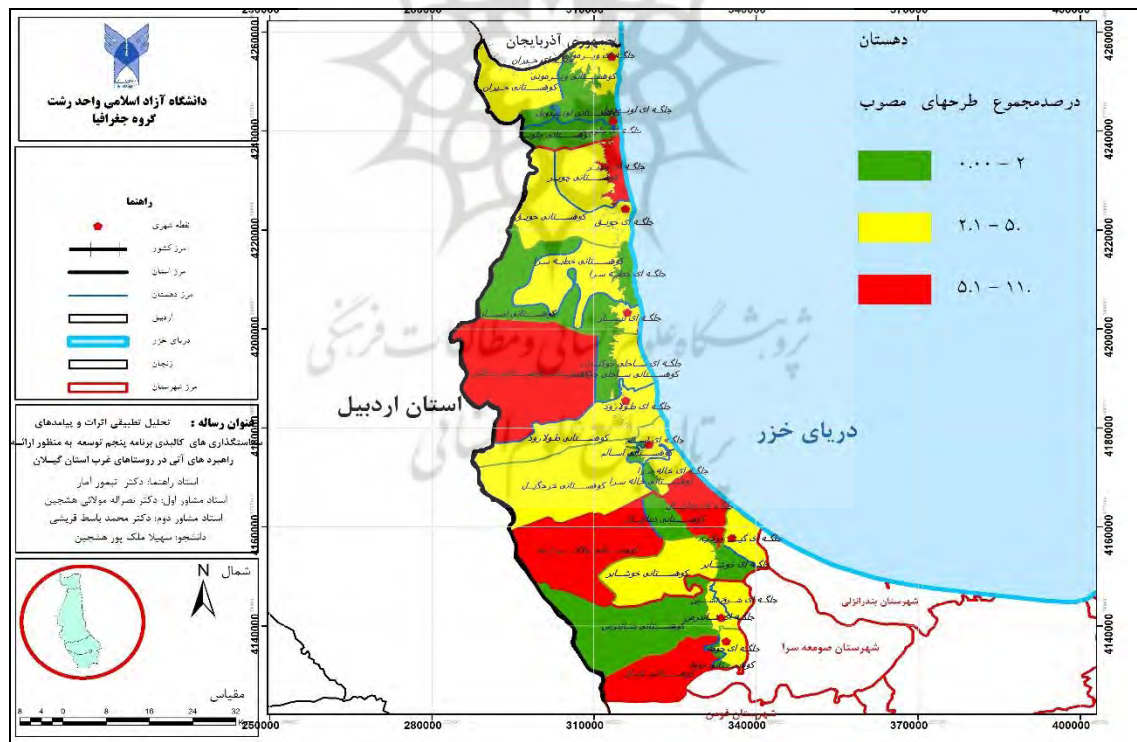
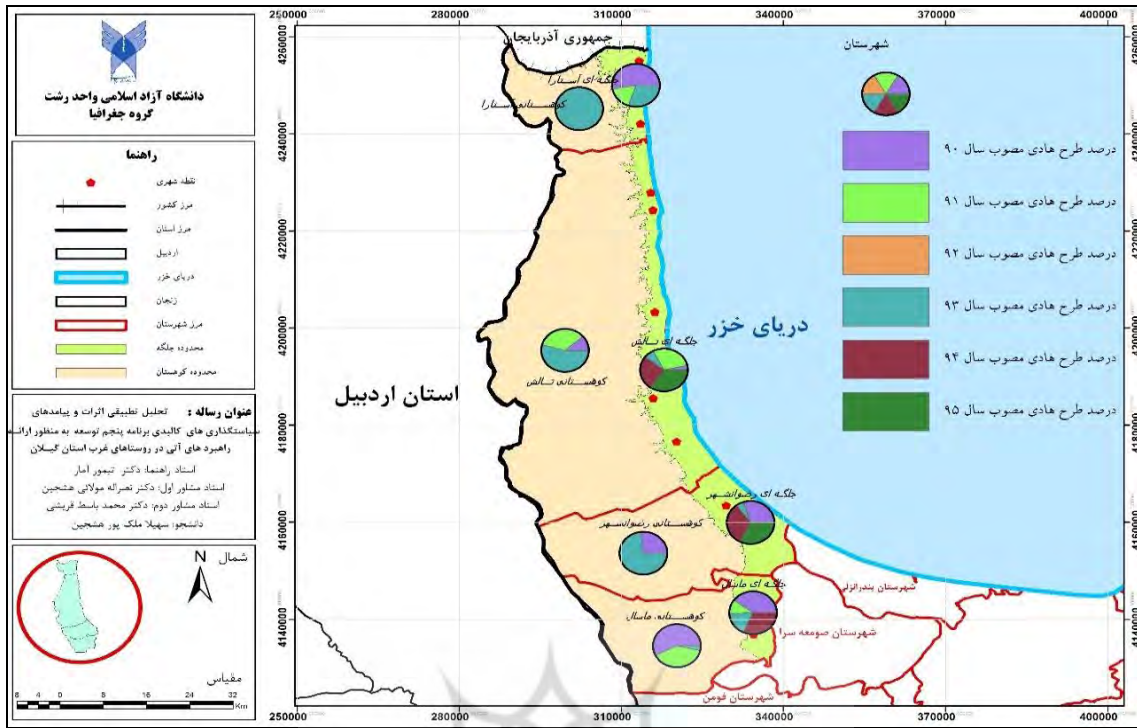
جدول ۶- توزیع تعداد و درصد روستاهای دارای طرح هادی مصوب برحسب شهرستان در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان

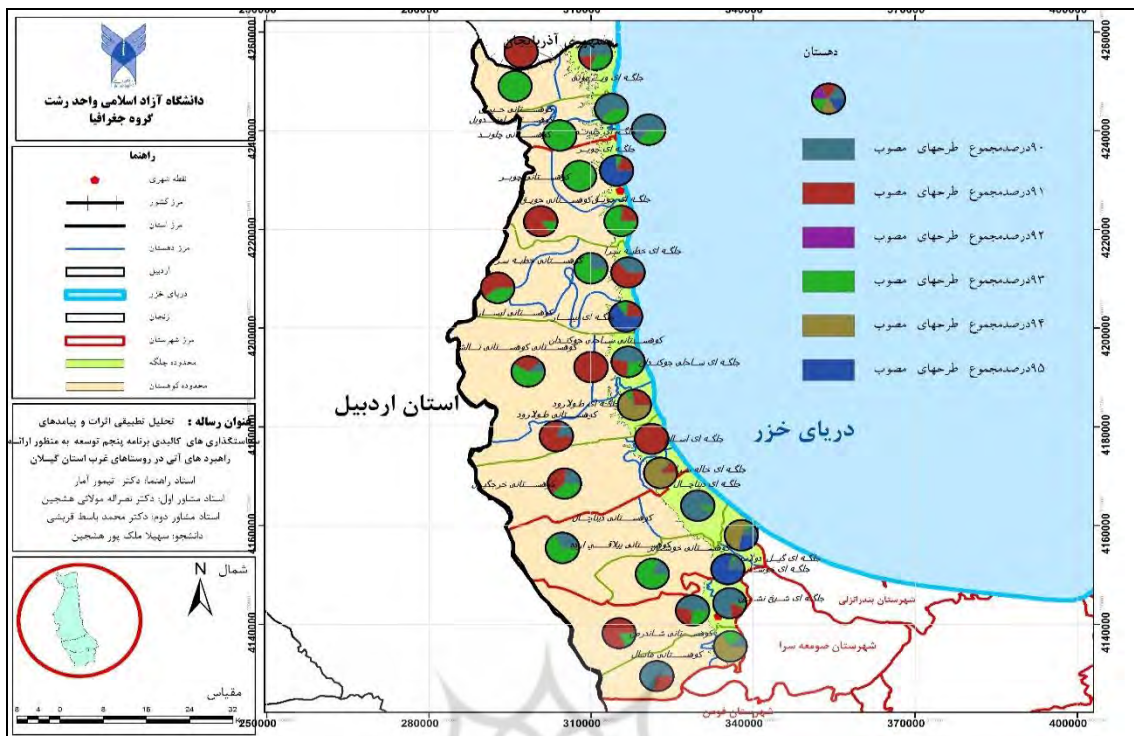
شهرستان	کل		جلگه ای		کوهستانی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
آستارا	۲۸	۱۱.۱	۱۹	۶۷.۹	۹	۳۲.۱
تالش	۱۲۸	۵۰.۶	۶۵	۵۰.۸	۶۳	۴۹.۲
رضوانشهر	۵۲	۲۰.۶	۲۹	۵۵.۸	۲۳	۴۴.۲
ماسال	۴۵	۱۷.۸	۲۸	۶۲.۲	۱۷	۳۷.۸
غرب گیلان	۲۵۳	۱۰۰	۱۴۱	۵۵.۷	۱۱۲	۴۴.۳

شکل ۴- توزیع درصد روستاهای دارای طرح هادی مصوب برحسب شهرستان در بخش های جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان

در دهستانهای چهار شهرستان غرب گیلان بالاترین طرح مصوب دهستان کوهستانی تالش با ۲۶ طرح ولوندیل آستارا با ۲ طرح به ترتیب بیشترین و کمترین طرح ها را به خود اختصاص داده اند. در دهستانهای ویرمونی و لوندویل آستارا - دهستانهای اسالم و خاله سرا تالش و دیناچال و گیل دولاب رضوانشهر و نیز دهستانهای شیخ نشین و حومه ماسال در روستاهای کوهستانی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ طرح مصوب نداشته اند. دهستانهای کوهستانی و خرگیل تالش - بیلاقی ارده در رضوانشهر و دهستان ماسال از شهرستان ماسال طرحهای مصوب در روستاهای جلگه ای نداشته و در بقیه دهستانها طبق جدول تعداد طرحهای مصوب در روستاهای جلگه ای بیشتر از روستاهای کوهستانی می باشد.

شکل ۷- توزیع درصد روستاهای دارای طرح های مصوب برحسب دهستان در بخش های جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

جدول ۷- توزیع تعداد و درصد طرح های مصوب اجرایی برحسب شهرستان در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

شهرستان	موقعیت طبیعی	جمع		۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲		۱۳۹۳		۱۳۹۴		۱۳۹۵	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
آستارا	جلگه ای	۳۴	۸۰.۹۵	۷	۲۰.۵۹	۲	۵.۸۸	۶	۱۷.۶۵	۷	۲۰.۵۹	۳	۸.۸۲	۹	۲۶.۴۷
	کوهستانی	۸	۱۹.۰۵	۳	۳۷.۵۰	۱	۱۳.۵۰	۱	۱۲.۵۰	۱	۱۲.۵۰	۱	۱۲.۵۰	۱	۱۲.۵۰
	جمع	۴۲	۲۰.۵۹	۱۰	۲۳.۸۱	۳	۷.۱۴	۷	۱۶.۶۷	۸	۱۹.۰۵	۴	۹.۵۲	۱۰	۲۳.۸۱
تالش	جلگه ای	۷۷	۹۱.۶۷	۱۳	۱۶.۸۸	۳	۳.۹۰	۱۴	۱۸.۱۸	۹	۱۱.۶۹	۱۲	۱۵.۵۸	۲۶	۳۳.۷۷
	کوهستانی	۷	۸.۳۳	۲	۲۸.۵۷	۰	۰.۰۰	۱	۱۴.۲۹	۱	۱۴.۲۹	۱	۱۴.۲۹	۲	۲۸.۵۷
	جمع	۸۴	۴۱.۱۸	۱۵	۱۷.۸۶	۳	۳.۵۷	۱۵	۱۷.۸۶	۱۰	۱۱.۹۰	۱۳	۱۵.۴۸	۲۸	۳۳.۳۳
رضوانشهر	جلگه ای	۴۰	۸۱.۶۳	۳	۷.۵۰	۱	۲.۵۰	۲	۵.۰۰	۶	۱۵.۰۰	۶	۱۵.۰۰	۲۲	۵۵.۰۰
	کوهستانی	۹	۱۸.۳۷	۰	۰.۰۰	۰	۰.۰۰	۱	۱۱.۱۱	۳	۳۳.۳۳	۲	۲۲.۲۲	۳	۳۳.۳۳
	جمع	۴۹	۲۴.۰۲	۳	۶.۱۲	۱	۲.۰۴	۳	۶.۱۲	۹	۱۸.۳۷	۸	۱۶.۳۳	۲۵	۵۱.۰۲
ماسال	جلگه ای	۲۰	۶۸.۹۷	۳	۱۵.۰۰	۱	۵.۰۰	۵	۲۵.۰۰	۳	۱۵.۰۰	۴	۲۰.۰۰	۴	۲۰.۰۰
	کوهستانی	۹	۳۱.۰۳	۱	۱۱.۱۱	۱	۱۱.۱۱	۳	۳۳.۳۳	۰	۰.۰۰	۲	۲۲.۲۲	۲	۲۲.۲۲
	جمع	۲۹	۱۴.۲۲	۴	۱۳.۷۹	۲	۶.۹۰	۸	۲۷.۵۹	۳	۱۰.۲۴	۶	۲۰.۶۹	۶	۲۰.۶۹
غرب گیلان	جلگه ای	۱۷۱	۸۳.۸۲	۲۶	۱۵.۲۰	۷	۴.۰۹	۲۷	۱۵.۷۹	۲۵	۱۴.۶۲	۲۵	۱۴.۶۲	۶۱	۳۵.۶۷
	کوهستانی	۳۳	۱۶.۱۸	۶	۱۸.۱۸	۲	۶.۰۶	۶	۱۸.۱۸	۵	۱۵.۱۵	۶	۱۸.۱۸	۸	۲۴.۲۴
	جمع	۲۰۴	۱۰۰.۰۰	۳۲	۱۵.۶۹	۹	۴.۴۱	۳۳	۱۶.۱۸	۳۰	۱۴.۷۱	۳۱	۱۴.۷۱	۶۹	۳۳.۸۲

اجرای طرح های روستایی در غرب گیلان

– اجرای طرح های روستایی در بخش های جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان

شهرستان تالش با ۸۴ طرح و ۴۱/۱۸ درصد طرح اجرایی و ماسال با ۲۹ طرح و ۱۴/۲۲ درصد طرح اجرایی به ترتیب بیشترین و کمترین طرح را در بین چهار شهرستان داشته‌اند. بیشترین طرح در روستاهای جلگه ای با ۷۷ طرح و ۹۱/۶۷ درصد مربوط به

شهرستان تالش بیشترین طرح در روستاهای کوهستانی با ۹ طرح و ۳۱/۳ مربوط به شهرستانهای رضوانشهر و ماسال بوده است. تعداد طرحهای اجرایی در نواحی جلگه ای بیشتر از کوهستانی بوده است.

در شهرستانهای رضوانشهر و تالش از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۵ اجرای طرح هادی از روند کاهش- افزایش- کاهش- افزایش - افزایش برخوردار بوده است. ولی در شهرستان ماسال و آستارا این روند به ترتیب کاهش- افزایش- کاهش و ثابت بوده است. بین ۶۹ تا ۹۲ درصد طرح های مصوب اجرایی ناحیه برحسب شهرستانها در بخش جلگه ای و ۸ تا ۳۱ درصد در بخش کوهستانی بوده است که تعداد و درصد روستاهای شهرستانها در بخشهای جلگه ای و کوهستانی موجب این اختلاف گردیده است.

در بین بخشهای شهرستانهای غرب گیلان بخش مرکزی تالش با ۲۹ طرح اجرایی و ۳۴/۵۲ درصد (روستاهای کوهستانی با ۳ طرح و روستاهای جلگه ای با ۲۶ طرح) و بخش شاندرمن ماسال با ۱۲ طرح (روستاهای کوهستانی ۱ طرح و روستاهای جلگه ای با ۱۱ طرح) به ترتیب بیشترین و کمترین طرح های اجرایی را به خود اختصاص داده اند.

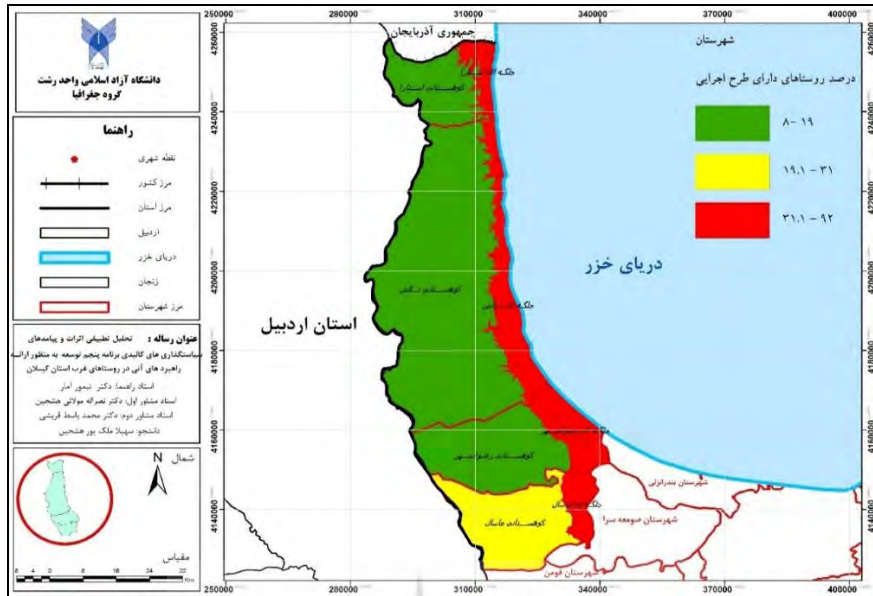
بخش لوندیل آستارا و کرگانرود و اسالم تالش در روستاهای کوهستانی آنها از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۵ طرح اجرایی نداشته اند. در همه بخشهای چهار شهرستان آمار تعداد طرحهای اجرایی در روستاهای جلگه ای بیشتر از روستاهای کوهستانی می باشد. رقم آمار طرحهای اجرایی در سال ۱۳۹۵ کمی بیشتر از سالهای ۹۰ تا ۹۴ می باشد.

بالاترین تعداد طرحهای اجرایی با ۲۱ طرح در دهستان دینچال از شهرستان رضوانشهر (روستاهای جلگه ای با ۱۹ طرح و روستاهای کوهستانی با ۲ طرح) و کمترین طرح های اجرایی دهستان لیسار با یک طرح اجرایی فقط در روستای جلگه ای انجام شده است.

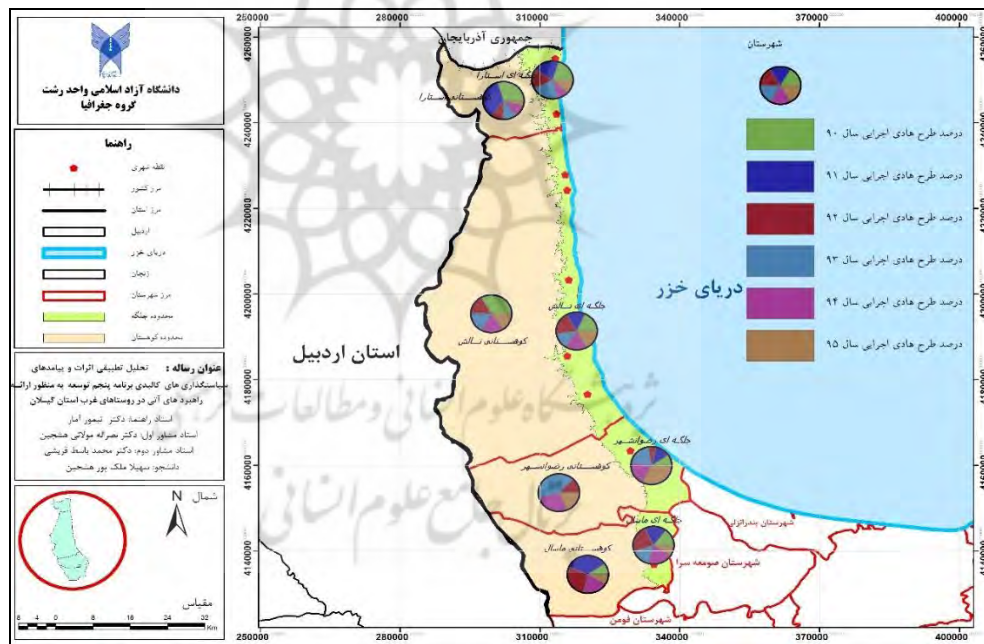
دهستانهای ویرمونی از بخش مرکزی ولوندیل از بخش لوندویل شهرستان آستارا و چوبر حویق - خطبه سرای کرگانرود- لیسار مرکزی- ساحلی جوکندان مرکزی- اسالم و خاله سرا و خرگیل از بخش اسالم تالش و نیز گیل دولاب مرکزی رضوانشهر- شیخ نشین شاندرمن- و حومه از بخش مرکزی ماسال از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ طرح اجرایی در روستاهای کوهستانی نداشته اند. در مابقی دهستانها به غیر دهستان حیران آستارا و کوهستانی تالش -بیلاقی ارده رضوانشهر و دهستان ماسال که در روستاهای جلگه ای طرح اجرایی ندارند در همه دهستانها تعداد طرحهای اجرایی در جلگه ها بیشتر از روستاهای کوهستانی می باشد. تعداد طرحهای اجرایی در سال ۱۳۹۵ در مقایسه با سالهای قبل یعنی از ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ بیشتر بوده است.

جدول ۸- توزیع تعداد و درصد طرح های هادی اجرایی برحسب شهرستان در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان

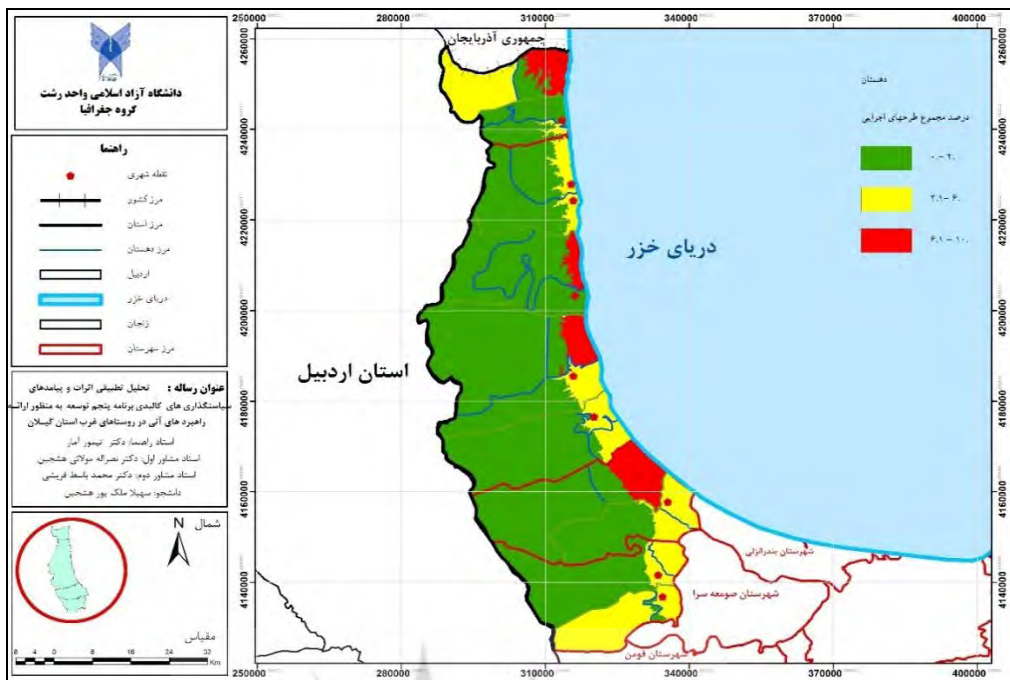
شهرستان	کل		جلگه ای		کوهستانی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
آستارا	۴۲	۲۰.۶	۳۴	۸۱.۰	۸	۱۹.۰
تالش	۸۴	۴۱.۲	۷۷	۹۱.۷	۷	۸.۳
رضوانشهر	۴۹	۲۴.۰	۴۰	۸۱.۶	۹	۱۸.۴
ماسال	۲۹	۱۴.۲	۲۰	۶۹.۰	۹	۳۱.۰
غرب گیلان	۲۰۴	۱۰۰	۱۷۱	۸۳.۸	۳۳	۱۶.۲

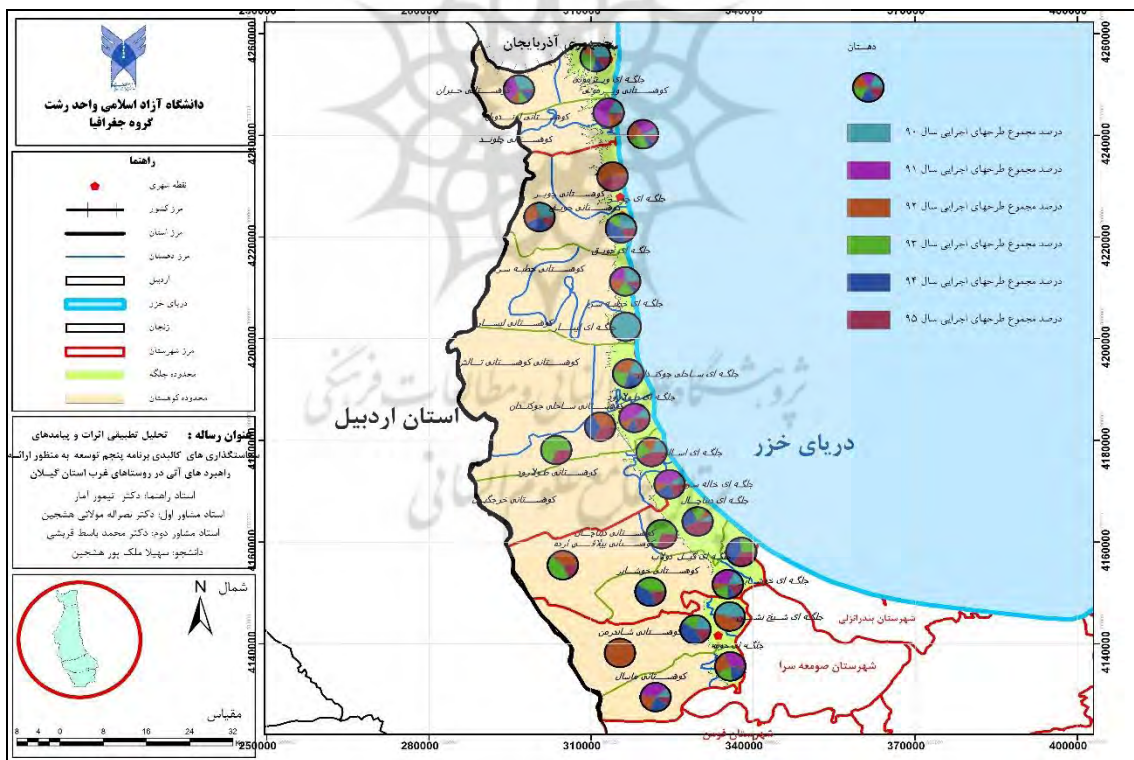
شکل ۸- توزیع درصد روستاهای برخوردار از طرح‌های هادی مصوب اجرایی برحسب شهرستان در بخش‌های جلگه‌ای و کوهستانی غرب گیلان

شکل ۹- توزیع درصد روستاهای برخوردار از طرح‌های هادی مصوب اجرایی برحسب شهرستان در بخش‌های جلگه‌ای و کوهستانی غرب گیلان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

شکل ۱۰- توزیع درصد روستاهای برخوردار از طرح های هادی مصوب اجرایی برحسب دهستان در بخش های جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان

شکل ۱۱- توزیع درصد روستاهای برخوردار از طرح های هادی مصوب اجرایی برحسب دهستان در بخش های جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان طی سالهای ۹۵-۱۳۹۰

نتیجه گیری

در جمع بندی از برنامه های توسعه کالبدی در روستاهای غرب گیلان در طی اجرای برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۵-۱۳۹۰) در این پژوهش در زمینه طرح هادی مصوب ملاحظه میشود که اکثر پروژه هایی که در زمینه طرح هادی بوده طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰ بیشترین طرحهای هادی مصوب و اجرایی در روستاهای جلگه ای متمرکز بوده است البته با این تفاوت که طرحهای هادی مصوب در سال ۱۳۹۵ از تعداد آنها کمتر شده ولی در همین سال اجرای طرح های هادی روند افزایشی داشته است.

شهرستان تالش بیشترین طرح هادی مصوب راداشته و شهرستان آستارا کمترین رادارا بوده است. که در بخش مرکزی تعداد طرحها در روستاهای کوهستانی بیشتر بوده است.

شهرستان آستارا و ماسال در سال ۱۳۹۵ طرح مصوب نداشته و در بین دهستانها، دهستان کوهستانی تالش بیشترین طرح مصوب را در روستاهای کوهستانی به خود اختصاص داده است و دهستان لوندیل آستارا کمترین طرح را داشته است.

دهستانهای ویرمونی و لوندویل آستارا، اسالم و خاله سرای تالش، دیناچال و گیل دولاب رضوانشهر و دهستان شیخ نشین و حومه ماسال در روستاهای کوهستانی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ طرح هادی مصوب نداشته اند.

در باب طرح های هادی مصوب اجرایی شهرستان تالش بیشترین طرح و شهرستان ماسال کمترین طرح اجرایی را داشته اند. در شهرستانهای رضوانشهر و تالش از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ طرح های اجرایی روند افزایش- کاهش- افزایش- افزایش بوده و در شهرستان ماسال روند کاهش- افزایش- کاهش- و ثابت را بخود گرفته است.

بخش مرکزی تالش و بخش شاندرمن ماسال بیشترین و کمترین طرح های اجرایی را در طی این برنامه داشته اند.

دهستان دیناچال (بخش پره سر) شهرستان رضوانشهر بیشترین طرح و دهستان لیسار (بخش کرگانرود) شهرستان تالش کمترین طرح اجرایی را داشته اند که در همه بخشها آمار طرحها در روستاهای جلگه ای بیشتر از روستاهای کوهستانی نمود داشته است.

دهستان های ویرمونی (بخش مرکزی) و لوندویل (بخش لوندویل) شهرستان آستارا و دهستان های چوبر، حویق (بخش حویق)، خطبه سرا، لیسار (بخش کرگانرود)، ساحلی جوکندان، اسالم و خاله سرا و خرگیل (بخش اسالم) از شهرستان تالش، گیل دولاب (بخش مرکزی) شهرستان رضوانشهر و دهستان شیخ نشین (بخش شاندرمن) و حومه (بخش مرکزی) شهرستان ماسال طی سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ طرح اجرایی در روستاهای کوهستانی نداشته اند و در بقیه دهستانها طرحهای اجرایی در جلگه ها بیشتر از روستاهای کوهستانی بوده است. با توجه به مطالب ارایه شده در سطور قبل اثرات و پیامدهای سیاستگذاری های کالبدی برنامه پنجم توسعه عبارتند از:

● افزایش جمعیت روستایی در بخش جلگه ای در نتیجه اجرای طرحها و پروژه های کالبدی ناشی از سیاستگذاریها در طول برنامه پنجم توسعه

● افزایش تعداد و اندازه جمعیت روستایی بخش کوهستانی با ضریب پایین در مقایسه با بخش جلگه ای

● برخورداری تعداد ۱۴۱ روستای جلگه ای بالای بیست خانوار از ۲۵۳ روستای غرب گیلان که از طرح هادی مصوب بهره مند گردیده اند که البته تعداد خانوار و جمعیت تحت پوشش این طرحها بیشتر از بخش کوهستانی به جهت تفاوت اندازه جمعیت در بخشهای کوهستانی و جلگه ای است.

● اجرای تعداد ۱۷۱ طرح اجرایی برای روستاهای برخوردار از طرح هادی مصوب از ۲۰۴ روستای غرب گیلان که از طرح هادی مصوب اجرایی بهره مند گردیده اند که البته تعداد خانوار و جمعیت تحت پوشش این طرحها بیشتر از بخش کوهستانی به جهت تفاوت اندازه جمعیت در بخشهای کوهستانی و جلگه ای است و نیز حدود ۸۴ درصد از کل طرح هادی مصوب و اجرایی غرب گیلان را بخش جلگه ای به خود اختصاص داده است.

در مجموع با توجه به اثرات سیاستگذاری های کالبدی در روستاهای جلگه ای و کوهستانی غرب گیلان، به جهت عدم رعایت عدالت فضایی مبتنی بر تاکید بر شاخص جمعیت و بویژه خانوار در اختصاص و اجرای برنامه ها، طرحها و پروژه های روستایی، شکاف بین روستایی در بخشهای جلگه ای و کوهستانی، تداوم و تشدید پیدا می کند بنابراین عدم پاسخگویی سیاستگذاری های

کالبدی در برنامه پنجم توسعه در پژوهش حاضر ملاحظه می شود و لازم است اقداماتی در راستای پیامدها و اثرات مثبت در برنامه های توسعه روستایی صورت پذیرد:

- با توجه به عدم توازن و تعادل بین سهم مساحت و جمعیت بخش جلگه ای در محدوده تحقیق حاضر از یک طرف و تراکم کم جمعیت در بخش کوهستانی غرب گیلان توجه و تاکید بر تمرکز بیشتر سیاستگذاری ها به بخش کوهستانی ضروری است.

- بازنگری در اختصاص امکانات در دو بخش جلگه ای و کوهستانی با توجه به تعداد و درصد روستاهای بخش کوهستانی که بیش از بخش جلگه ای است ضروری است.

- پرهیز از اتکای صرف به شاخص تعداد و اندازه جمعیت روستاها در اختصاص امکانات و بویژه سیاستگذاری های کالبدی که شکاف توسعه روستایی در بخش های کوهستانی و جلگه ای را تشدید می کند.

— توجه و تاکید بر رویکرد توسعه جامع در برنامه ریزی ها و سیاستگذاری های بخش روستایی و راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا، با در نظر گرفتن تمامی ابعاد توسعه و پرهیز از سونگری در این زمینه که در اغلب برنامه های عمرانی و توسعه و از جمله برنامه پنجم توسعه ملاحظه می گردد.

منابع

- آسایش، حسین، (۱۳۷۴). کارگاه برنامه ریزی روستایی (رشته. جغرافیا)، دانشگاه پیام نور.
- اعظمی، موسی، توحید لو، شادعلی، حضرتی، مجید، (۱۳۹۵) ارزیابی میزان تحقق پذیری کاربری اراضی در اجرای طرح هادی روستایی، مطالعه موردی شهرستان زنجان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی پژوهشی گلستان، سال ششم، زمستان ۱۳۹۵
- برنامه و بودجه. (۱۳۹۵). آمارنامه آبادی های استان گیلان.
- پوررمضان، عیسی، علینقی پور مریم. (۱۳۹۳). ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی بر توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی، بخش مرکزی شهرستان رشت. مطالعات برنامه ریزی سکونتگاههای انسانی، ۲۹، ۱۰۱-۱۱۳.
- پورطاهری، مهدی، رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، بدری، سید علی. (۱۳۸۸). راهبردها و سیاستهای توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی در ایران. اولین کنفرانس مسکن و توسعه کالبدی روستا، مهر ۱۳۸۸
- صابری فر، رستم. (۱۳۹۰). بررسی متغیرهای تاثیرگذار بر موفقیت طرح های هادی روستایی در استان خراسان جنوبی. تحقیقات جغرافیایی، ۱۰۲، ۲۱۳-۲۳۰
- رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۷). مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، نشر قومس.
- رزلانسری، اکرم، توکلی، جعفر، (۱۳۹۵). تحلیل اثرات کالبدی و اقتصادی طرحهای هادی روستایی مورد: روستاهای شهرستان کرمانشاه فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۴۵-۱۶۲
- عزیزپور، فرهاد، محسن زاده، آرمین. (۱۳۸۸). الگوی مطلوب توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی در برنامه ریزیهای کلان کشور با تاکید بر برنامه پنجم توسعه اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی. اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا.
- عظیمی، نورالدین، مولائی هاشجین، نصراله، عاشقی، اردشیر. (۱۳۹۱). بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح های هادی روستایی از دیدگاه روستائیان (مطالعه موردی: شهرستان میاندوآب). چشم انداز جغرافیایی، ۱۹، ۲۵-۳۷.
- عظیمی، نورالدین، مولایی، نصراله، علیزاده، علیرضا. (۱۳۹۰). بررسی عوامل جغرافیایی موفقیت اجرای طرح های روستایی در شرق استان گیلان. چشم انداز جغرافیایی، ۱۶، ۸۴-۹۹.
- عنابستانی علی اکبر، نادریان فر، مهدی، (۱۳۹۹). تحلیل اثرات اجرای طرحهای هادی بر کیفیت محیطی سکونتگاههای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان هامون)، نشریه علمی - پژوهشی برنامه ریزی توسعه کالبدی سال، ۱۱-۲۴
- مولایی هاشجین، نصراله، قدیری معصوم، مجتبی. عزیززی، عبدالله دمیرچلو (۱۳۹۵). تحلیل اثرات کالبدی اجرای طرحهای هادی روستایی از دیدگاه روستائیان شمال استان اردبیل. فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، ۲۱، صص ۷۵-۹۲.

- مولایی هاشجین نصراله، قدیری معصوم، مجتبی، عزیززی دمیرچلو، عبدالله، (۱۳۹۵)، تحلیل اثرات کالبدی اجرای طرحهای هادی روستایی از دیدگاه روستائیان شمال استان اردبیل، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، ۷۵-۹۲
- مولایی هاشجین، نصراله، (۱۳۹۲). برنامه ریزی توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی در گیلان (شناخت، ارزیابی و چشم انداز طرح های روستایی) انتشارات دانشگاه آزاد رشت،
- مولایی هشتجین، نصراله (۱۳۹۲). برنامه ریزی توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی در گیلان: شناخت، ارزیابی و چشم انداز طرح های هادی روستایی، رشت: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن، نتایج کل استان گیلان
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی شهرستان تالش، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی شهرستان ماسال، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی استان گیلان، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی شهرستان آستارا، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، نتایج تفصیلی شهرستان رضوانشهر، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۱). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، نتایج تفصیلی شهرستان تالش، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۱). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، نتایج تفصیلی شهرستان ماسال، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۱). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، نتایج تفصیلی استان گیلان، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۱). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، نتایج تفصیلی شهرستان آستارا، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۱). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، نتایج تفصیلی شهرستان رضوانشهر، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، نتایج تفصیلی شهرستان تالش، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، نتایج تفصیلی شهرستان ماسال، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، نتایج تفصیلی استان گیلان، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، نتایج تفصیلی شهرستان آستارا، تهران
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۶). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، نتایج تفصیلی شهرستان رضوانشهر، تهران
- نصیری، مرضیه، عابدینی، آرزو (۱۳۹۰). بررسی جایگاه توسعه روستایی در برنامه پنجم توسعه. یازدهمین کنگره جغرافیدانان ایران
- وزارت مسکن و شهرسازی (۱۳۸۸) طرح توسعه و عمران جامع ناحیه غرب گیلان - جلد دوم، شناخت وضع موجود و تجزیه و تحلیل و استنتاج از بررسی ها.